

Терень МАСЕНКО (10.11.1903 –06.08.1970)

Народився в с. Глодоси Новоукраїнського району в селянській родині. Закінчив Харківський комуністичний університет ім. Артема (1930). Був на журналістській роботі („Червоний кордон”, „Молодняк”, „Перець”, „Соціалістична Харківщина”), працював у видавництві. Друкуватися почав з 1924 р.

Автор 42 книг, серед яких поетичні збірки „Степова мідь”(1927), „Південне море” (1929), „Ліричні поеми”, „Ключ пісень” (1930), „Бетоняр Марусян”, „П’ятнадцята весна”(1932), „Наша Азія” (1933), „Книга лірики” (1935), „Нові поезії” (1936), „Вітчизна” (1937), „Вірші та поеми” (1939), „Гірські дороги” (1941), „У стані воїнів” (1944), „Срібна дорога” (1946), „Цвіт землі” (1948), „Київські каштани” (1954), „Весняні журавлі” (1956), „Як пахне земля” (1958), „Пісня миру” (1959), „Багряні жоржини” (1969); роман у віршах „Степ” (кн.1 – 1938, кн. 2 – 1968), прозова книга „Роман пам’яті”(1970); збірки нарисів, статей, книги для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку „Казка нашого лісу” (1959) та „Леся і сонце” (1963), твори у 2-х т. (1963), „Вибране” (1975).

Член Спілки письменників України.

Бібліографія: Масенко Т.Г.– український радянський письменник. – УРЕ, 1981, т.6, С.360.

Масенко Т.Г. Коротка біографічна довідка. – В кн.: Українська радянська поезія. К., 1978, С.418.

Загребельний П. Світ натхненного зачарування. В кн.: Масенко Т. Роман пам’яті. К.: Радянський письменник, 1979. – С. 5-7.

Масенко Т. Роман пам’яті. К.: Радянський письменник, 1979. – 378с.

Літературний словник Кіровоградщини / автор-упорядник Л.Куценко. Кіровоград. – 1995. –С.64.

Борт О. Людям добро приносив.//Вогні комунізму. – 1973. – 10 листопада.

Борт О. Сонячні сторінки дружби. // Молодий комунар. – 1973. – 15 листопада.

Вільний В. Т.Масенко. – В кн.: Масенко Т. Вибране. К. –1975. – С.3.

Вільний В. Це вам, добрі люди...// Літературна Україна. – 1963. – 12 листопада.

Гришина С.Співець народного буття. // Придніпров’я. – 1994. – 13 липня.

Клименко А. Вшанування письменника-земляка //Кіровоградська правда. – 1973. –

15 листопада.

Нудьга Г. Т.Масенко. – В кн. Масенко Т. Твори в 2-х т. Т.1, С.3.

Сандул В. Її книгам – жити вічно” (до 70-річчя з дня народження

П.А.Страшиної) // Радянське село. –1975. –18 січня.

Моторний О. Дорога з глодоської хати. // Кіровоградська правда. – 1971. – 21 квітня.

Корінь А. Що не купується й не продається. Минуло 90 років з дня народження

Т.Масенка. // Кіровоградська правда. – 1993. – 18 листопада.

Бойко І. Невідома сторінка біографії Тереня Масенка. // Червона зірка.– 1978. –25 квітня.

Ющенко О. Весна поета. // Радянська Україна. – 1963. – 10 листопада.

Ющенко О. Творчі весни поета. / Кіровоградська правда. – 1963. – 11 листопада.

Ющенко О. Поезія не спить. // Кіровоградська правда. – 1983. – 10 листопада.

БІЛА ХАТА

Ти одвік була небагата,

Але світла була з віків –
Бита бурями, рідна хата
Сіячів, степових моряків!
Навіть танкам тебе не здолати,
Ані жерлам чужих гармат –
Сонцем, слізьми побілена хато,
Найсвітліша у світі з хат.

1970

ДИТИНСТВО

Опівдні десь затулить крилами
Хороше сонце мла важка.
І над степами, над могилами
Тоска, пустельная тоска.

Мої воли щохвилі в шкоді,
Не має краю день рудий.
І я в степу у непогоду
Один такий... такий один!..

Пливуть, немов століття цілі,
Холодні хмари... пшениці...
І по худенькій, задубілій
Дитячі сльози по руці.

Хоч би війнуло сонцем, спекою
На дикий розпач, плач німий!..
Впаду, в холодні руки степові
Заб'юсь малечими грудьми...

1929

СТЕПОВІ МОГИЛИ

Дві могили, вища й нижча –
На зеленім океані.
Був колись козацький звичай
Стародавній на Кубані:

Як чували сурму зборну,
Клич походу козаки,
Всі копали землю чорну
Й набирали у шапки.

Сотні й сотні йшли по схилу,
До останнього числа,
Землю сипали – й могила
На очах у всіх росла.

І співали для присяги
Пісні давньої слова:
„Дай нам честі і відваги,
Земле наша трудова!

На ворожі землі й ріки
Ми рушаєм в ранню рань,
Щоб цвіла в добрі навіки
Наша вільная Кубань!"

У строю співали пісню,
І рушали козаки
До живих річок, та, звісно, –
Хто й до мертвої ріки...

А коли живі з походу
Поверталися додому,
Землю рідного народу
Знов вітали по-старому.

У шапки чорнозем брали
В ту годину урочисту:
Цим рахунок свій складали
Бойовому товариству.

І могила – менша, друга,
Поруч першої зростала,
В пам'ять друзів щира туга
Чола воїнів схиляла.

І, мов клятву, пісню милу
Знов співали всі живі:
„Височіть же, дві могили,
наче в полі вартіві!

Смерть і слава – дві подруги,
В битві здружені навек.
Та чужинців зла наруга
Не посмутить наших рік!"

Пісня-дума величава
До нащадків промовля:
Вартових Вітчизни слава
Невмируща, як земля.

1948

ТОПОЛЯ ЯНКИ КУПАЛИ

Я пройшов через липня цвіт,
Через двір-кладовище,
Де тополя Купали стоїть...
Вітер вихором свище...

Ні цеглини, ні печі й стіни
Не залилося з хати,
Де за місяців шість до війни
Ми збирались на святі;

Де між гостями він сидів
У веселому крузі,
Де з молодшими й сам молодів
Богатир Білорусі...

Буде спомин про зустріч в той рік
Вже навік неповторним!
Я тим попелом серце обпік,
Тим гарячим і чорним.

На тополю той попіл упав,
На сріблисту палітру.
Ворог сад весь безжально стоптав,
Книгозбірню пустив по вітру...

Та живий прокладається слід,
Де збираються друзі!
Гей, тополе! На тисячу літ
Ти шуми Білорусі...

1956

ЩАСТЯ

– Що таке щастя? – спитали
В батька свого юнаки, –
Як його люди шукали,
В чому знайшли за віки?

Він відказав: – Непомітне
Зразу буває воно,
Може, он вишнею квітне,
Гілкою стука в вікно.

Щастя – з дитинства зустріти
Квіти і хліб на столі,
Щастя – не тліть, а горіти
В світлому саяві землі.

Як ти про нього розкажеш
Словом? Найбільше воно –
Це, коли слово ти зв'яжеш
З серцем народним водно.

Всім, хто навчився любити
Друзів, Вітчизну, життя,
Буде до краю розкриті
Щастя живе почуття.

1957

МАТИ МОЯ МЕЛАНКА

Вона іде в степах, зажурена й висока,
В озерах пирію, берізки і катрану.
Волошки вибира уз колосків й осоту,
І на руках її старі пекучі рани.

„Хай буде шлях батьків і дорогим, і милим
Для тебе, сину мій, як підеш в світ блукати!”
Хрестами витканий, старий херсонський килим
Подарувала нам на спомин наша мати.

Тепер за сотні верст, на поверсі жилкопу
В кімнаті я стелю моїх степів узорі
І чую дух трави, і пахнуть житні копи,
І десь летять ізнов моїх сестер докори.

Ввіходь, мій килиме, в гранітні сірі мури
Дитинства барвами: тут степові мотиви!
Нехай забуду я минувшину похмуру
Та понесу в душі батьків сердечні співи.

1927

* * *

Я пізнав, моя любов прекрасна,
Що була за щирість – каяття.
Як же тут сказати друзям ясно,
Що без тебе не було й життя?

Що без тебе і квітки на лузі
Так ще зроду пізно не цвіли,
Що земля і найдорожчі друзі
Рідними такими не були.

І такою радістю ясною
Не світилась далеч за Дніпром.
Ти одна стоїш передо мною
В білім платті, з сонячним чолом.

І тепер уся земля зелена
Увійшла у серце... Друзів клич!
Ти, як сонечко, прийшла до мене,
Засвітилась з тисячі облич.

Я скажу: моя любов прекрасна,
Не зникай в літах без вороття,
Бо приходить осінь передчасна,
Як весна зникає із життя.

1954

* * *

Ти, серце мрійника, не звикнеш
Любить самотність днів, ночей.
О даль дніпровська, ти не зникнеш
З мого життя, з моїх очей.

Мені в століттях не напитись
Тебе, дніпровська течія,
Очима правнуків дивитись
На тебе вічно буду я.
25.06.1954

НА ВЕЛИКІЙ УГОРСЬКІЙ РІВНИНІ

На Великій угорській рівнині,
Де осіння журба золота,
Подорожнього пам'ять ще й нині
Кожну стежку мені поверта,
Кожну річку, що зору відкрилась,
Кожну хмарку, що в небі спинилась.
Голубінь... Тишина... Самота!

Там такі ж, як у нас, кукурудзи,
І таке ж на жаркім виднокрузі
Сонце, – наче в херсонських степах.
І похорий – в незгоєній тузі –
Світ, що порохом перепах.

Нахиляє там соняшник листя,
Бриль за сонцем щодня ведучи.
Там земля життєдайна, барвиста...
Нащо ж нелюди вчора взялися
За розбійницькі ті мечі!

Нащо звірі в пожарі ходили
За веселий і синій Дунай?!
Чи залізом важким столочили
Та не вами засіяний край!

Де спите ви, укриті ганьбою,
На позорищі власних доріг?..
Й рідну землю ви вкрили журбою...
Із такою землею ясною
Я б прощатись для інших не міг.

Стільки в полі заліза, як злості,
Мов іржаві неприбрані кості –
На Дунаї воно й на Дністрі...

Та в родючій і лагідній млості
Палить сонце... Ідуть косарі...
Хай рівнина у сонячній чаші
Знов народним врожаєм зрина.
Мир хатам, що схожі на наші,
Хай навіки загине війна!

1945

ВИШНЕВІ ЗОРІ УКРАЇНИ

О.П.Довженкові

Де пролягли поля осінні,
Де знов пливли гусей ключі,—
Вишневі зорі України
Світили хлопчику вночі.

Він у жалях, труді, терпінні
Проходив шляхом крем'яним.
І тихі зорі України
В степах журилися над ним.

Дорожний пил, мости камінні
Під ноги воїну лягли.
Вишневі зорі України
Як очі матері були.

І через всі шляхи, боління
Він теж творив наш вік добра,
Вишневі зорі України
Світив над простором Дніпра.

Та я шукав сади весінні,
Співав про мир і щастя дні.
Вишневі зорі України,
Світить ви друзям, як мені!

Під вами — всі скарби безцінні,
Що я в краю моїм зустрів.
Світить нам, зорі України,
Як очі наших матерів.

Коли ж в осіннім безгомінні
Прийдеться десь прощатись нам, —
Вас, вічні зорі України,
Віддам я в спадщину синам.

1956

ОЧИМА МОВИЛА МЕНІ

Ну чим ти мучишся? Чому
Твій сум хлоп'ячий?
Тобі я в світі одному
Сміюсь і плачу.

Мені без тебе темний день,
Мій друже дальній.
А ти стояв серед людей
Такий печальний.

Душа здригнулася моя,
Ішла я мимо:
Очей не знала зроду я

В журбі – такими.

Сама за довгі дні жалів
Я сонце стріла.
Хіба ж не сказана без слів
Любов несміла?

Тебе, йдучи одна в журбі,
Назвала щастям,
Очима мовила тобі:
Єдиний, здрастуй!
28.03.1954

Я ЩЕ ДОНИНІ ЮНІСТЮ ЖИВУ

Мені приснилось, що косив траву,
Таку високу і таку зелену!..
Я ще донині юністю живу,
В літах шукаю мрію безіменну.

Під сонцем літ і над печаллю літ
Іде у білім юність і рожевім,
Вона на кручі київській стоїть
У весняному шумі березневім.

Вона до мене руки простяга,
А в серці б'ється туга журавлина...
В цвітінні білім світ, як у снігах,
І кожен пелюсток, немов сльозина.
1965

У ШУМІ СОСОН

О вітру свист і шепіт сосон,
Коли над світом пізня осінь,
А в хаті грубка голосна
І поцілунки, як весна;

Коли розхитана вітрами
Скрипоче тужно ржава брама,
І самота, і темна ніч
Два серця кидає навстріч;

Коли така буває тиша,
Що чуть, як мила тепло дише,
І, наче іній на сосні,
На мить здригається у сні;

Коли в віконце без причини
Зальотна крапля стукотить.
І, як сказав юнак Тичина,
Кохана спить. Кохана спить...

Далеких зір зелені грона,
І тиша, тиша світова.
Ой, не шуміте, сосон крони,
Коли кохана спочива!

О ніч, немов людське зітхання,
Коли ні туги, ні вагання,
Ні сміху зайвого, ні сліз.
О племінь вуст і запах кіс!

Ти не розбудиш нас вітрами,
Не розтривожиш нас дощем.
Навколо нас зімкнулись брами
Безсмертям, ніжністю, плачем.

Молюсь, як демоні німому,
Очам коханої в огні:
Не гляньте більш в житті нікому,
Як вперше глянули мені.

Шуміте, сосни, до світання
І не схиляйте верховіть.
Засни, засни, моя кохана,
Як спить навколо чуйний світ.

А я в зворушенні німому
Схилюсь лицем до теплих ніг,
Забуду літ важку утому,
Залізний свист, холодний сніг.

І наче з дальнього дитинства
В моє щасливе забуття
Дівочість, ласка материнства
З твого наблизиться життя.

І в шумі сосон ця хвилина
Безсмертям літ обніме час,
І голосок тоненький сина
Крізь даль віків покличе нас.

22.01.1959, Ірпінь-Київ

ПЛЕКАТИ ДРУЖБУ І ДОБРО

Визнання до Тереня Масенка як поета прийшло раніше, ніж побачила світ його перша збірка віршів. Навчаючись на робітфаці в Кам'янці-Подільському, юнак був запрошений на роботу секретаря в редакцію газети „Червоний кордон”, що й зумовило його подальший вибір життєвої стежини. Тому саме Тереня послали згодом на перші курси журналістів у Харків – тодішню столицю молоді країни, а після навчання залишили працювати в державному видавництві. Йому пощастило працювати пліч-о-пліч з П.Тичиною, І.Муратовим, Л.Курбасом, М.Кулішем, Г.Косинкою, В.Сосюрою, М.Рильським – цілою плеядою видатних поетів-співців нового часу, нової людини, світлих почуттів.

На першотравневій демонстрації 1924 року йшли колони молоді, співаючи „Марш робітфаківців” молодого поета – і злітала його душа у щасті, і згадувались вишніжки рідного села в степовому краї, і велика родина, яка осиротіла без матері, і старший брат Степан, який під час громадянської війни навідався додому, притягнувши величезну скриню з книгами – цілий скарб, і ночі в степу, коли випасав-переховував Білого Лебедя – чудового коня, якому можна було довірити будь-яку таємницю, і перше потрясіння від того, з якою легкістю одні позбавляють життя інших, і зоряні очі над степом... Він обов’язково розповість про це в своїх віршах!

Як важко уявити степовий край без куща терну, як не обходиться народне гуляння без пісні „Цвіте терен”, так само важко уявити літературний процес нашого краю без імені Тереня Масенка, а його поезію – без оспівування рідних зеленаво-золотих степових просторів, біленьких хатин, вишніжків у цвіту. З дитинства навчений праці на землі, він через роки-роки оспіває в романі у віршах „Степ” свого Половця – бика-романтика, з любов’ю і в деталях опише народні святкування Різдва, Водохреща, Великодня – традиції й обряди, які є невід’ємною складовою життя народу. Він розповість, як при світлі каганця читав своїм сусідам вірші Кобзаря, як запали ті слова в душу. Він розповість, як багато в світі добрих і щирих людей. І ці теми мандруватимуть із книги в книгу, бо найбільш цінував поет у людях – людяність, найбільш боявся втратити дорогоцінний скарб – „оте, що не купується й не продається – душевна доброта і серця світ простий”. Любов’ю до матері, до земляків, до людини-творця прекрасного бере в полон світла й ніжна лірика Т.Масенка, відсіявши тимчасове, пройшовши випробування часом:

„Ви навчіть мене вишивки, мамо!
І навчіть мене, рідная, так,
Щоб з мережки живими словами
Промовляли волошки і мак.”
(„Гобелен”).

Як гірко розмірковуватиме поет згодом і дивуватиметься, чому в родині, де всі читали не лише книжки, а навіть ноти (батько був регентом у церковному хорі), нікому і в голову не прийшло навчити грамоти рідну маму, „виходить, що всі вважали, нібито вона народжена для горшків та печі й іншої важкої роботи”. А це ж її стараннями Великдень „на фарби багатий і на світло побілених хат”, „На столі запашні й головаті, Мов стіжки, виростали паски” („Степ”), це ж вона і в полі, й на городі, це ж вона щороку мочила коноплі у студеній річковій воді, обшивала й одягала всю велику родину. Мріяв Терень зробити маму щасливою, коли сам виросте, – не встиг. Тільки вірші-спогади про Меланію Карпівну, як іде вона покосами з очима-волошками...

Людина-трудоар, велична й красива в ділах, захоплювала поета протягом життя, він напише портрети своїх післявоєнних сучасників Степаниди Виштак, Марії Лисенко, космонавтів, та початком всього – невтомні руки матері.

Т.Масенко бачив своє покликання в оспівуванні романтики буднів радянського народу, тому в вірші „Житні колоски” визначає своє кредо так: „щоб людям я добро приніс”. Героями його творів стають земляки, молоді й закохані, наприклад, молодий тракторист і дівчата від землі („Тракторист”, „Цвіт картоплі”). Поет оспівує й перші досягнення авіації, і перші п’ятирічки, і борців героїчної Іспанії. Та він не згладжує й тих кутів, на які доводилось наражатися в побудові нового:

„Доки вилетів ти на Чумацький Шлях
Та гукнув над степами, морями –
Довелось пробивати бар’єри шухляд
І лобів повітряні ями.”

(„Авіаконструктор”).

З любові до рідної землі починається любов до всього світу. Однією з найяскравіших сторінок творчості Тереня Масенка є його дружба з братніми мовами. Так склалося, він багато подорожував, знав кілька мов. Особливо теплі рядки присвячені дружбі з

білоруським поетом Янкою Купалою. Вперше зустрівшись на ювілеї Якуба Коласа, друзі надалі мали різнобічні творчі контакти, споріднені естетичні переконання. Саме з перекладів творів білоруського побратима почав Т.Масенко в 1929 році свою перекладацьку діяльність. У 1937 році це вже був том перекладів на українську мову.

Як результат першої мовної практики після технікуму сходознавства з'явилась у 1933 році книга „Наша Азія”, навіяна враженнями від поїздки до середньоазійських республік. Поет черпав насагу в дорозі, знайомлячись з селами і кишлаками, зеленими оазами і гірськими пасовищами. Поет-патріот підтримував своїм словом поетів братніх народів. Він ставив поруч імена О.Пушкіна і Т.Шевченка, грузина Ш.Руставелі й азербайджанця Нізамі. Казахи високо оцінили внесок Т.Масенка як перекладача, назвавши його на своєму з'їзді в 1939 році „великим Абаєм” (Абай Кунанбаєв був основоположником казахської літератури, поетом, мислителем і композитором). Можна стверджувати, що Терень Масенко володів прекрасним даром – дружити. Він популяризував твори чуваських, казахських, білоруських, іранських, таджицьких поетів. Його книги теж перекладено на мови братніх народів.

Тема дружби випробовувалась і на фронтах, і в тилу. Цікава історія створення „Балади про мінера”. Насправді лейтенант Веселов разом зі своїми фронтовими побратимами пройшов, залишаючи напис „Мін нема”, тими місцями, якими колись втікав малий Терень з товаришем від помсти бандитів у 1918 році. І через 20 років після закінчення Другої світової поетові вдалося розшукати в Петропавловську-на-Камчатці майора запасу Володимира Веселова, щоб познайомитися з героєм свого вірша і вклонитися доземно за ратний подвиг.

Наша землячка, лауреат обласної літературної премії ім. Є.Маланюка (2006) Галина Берізка (Бровченко) якось поділилася спогадами, яке величезне враження справив на неї вірш Т.Масенка „На великій Угорській рівнині”, що вона після прочитання одразу ж вивчила його напам'ять, та все ж носила текст із собою, мов талісман, бо всі люди – брати! Коли Галину схопили в застінки НКВД, вона, страшенно ризикуючи, не позбулась дорогоцінного для неї клаптика паперу, а сховала його в підкладку – так він і помандрував з дівчиною-ворогом народу на заслання.

Терень Германович був поетом-громадянином і поетом-інтернаціоналістом, автором пристрасної публіцистики і поетичної прози, невтомним перекладачем і творцем мажорних книжечок для дітей. Майже щороку впродовж 45 літ творчої діяльності Терень Масенко випускав по книзі. Їх назви свідчать, що написані вони тонким ліриком, – „Степова мідь”, „Чебрець”, „Цвіт землі”, „Вишневі зорі України”, „Степова пісня”, „Весняні журавлі”, „Срібні дороги”, роман у віршах „Степ”. Для нього чи не найвищою оцінкою і визнанням як поета було те, що збірка віршів „Як пахне земля”, подарована на Полтавщині землякам його друзів-композиторів і співавторів пісень Платона і Георгія Майбород, повернулася до друзів із затертою селянськими руками палітуркою і справді пахла землею...

Твори Т.Масенка природні й щирі. Кращі з них мають сонячну забарвленість, якусь особливу теплоту і м'якість голосу. Не дивно, що плавність, мелодійність і чітку ритміку поетичного рядка Т.Масенка одразу ж помітили композитори, створивши на його вірші понад 200 пісень, які довгий час входили до репертуарів хорів.

Справжньою поетичною знахідкою став віршований роман „Степ”, вірш якого – мов нескінченний потік, що виносить на береги роздуми й тривоги, болі й мрії головного героя. Критики справедливо сходилися на думці, що „Степ” – це явище в українській радянській поезії, сповнений національного колориту і громадянського звучання. Він увійшов у золотий фонд нашої літератури.

Якими б терновими не бували життєві стежки поета, він лишився в поезії весною як прихильник всього молодого, квітучого, залюбленого в рідну Батьківщину:

„Мені в століттях не напитись
Тебе, дніпровська течія,

Очима правнуків дивитись
На тебе вічно буду я.”

Антоніна ЦАРУК.